УДК 336.132.11(477.82)

Мартинюк Я. М.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних наук, соціального забезпечення та права,
Луцький національний технічний університет, Україна;
e-mail: mart.sn@ukr.net
Вісин В. В.
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук, соціального забезпечення та права,
Луцький національний технічний університет, Україна;
e-mail: visynvv@gmail.com

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВОЛИНІ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД

Анотація. Вивчення проблеми становлення та функціонування на Волині в міжвоєнний період інституту самоврядування викликане цілою низкою причин. Місцеве самоуправління відігравало важливу роль у житті Волинського воєводства. У кожному повіті, ґміні та сільській громаді краю існували виборні органи, котрі були покликані виконувати відповідні завдання в галузі господарського, суспільно-політичного й культурного життя регіону. Окрім суто наукового інтересу, актуальність проблеми зумовлена також практичними потребами сьогодення. Здійснений самоуправами вагомий доробок і набутий цінний досвід не втратили свого значення і в наш час.

Використавши неопубліковані джерела, вітчизняні і зарубіжні публікації документів та матеріалів, поставлено за мету дати об'єктивну, цілісну картину діяльності органів міського і територіального самоврядування на Волині в міжвоєнний період, показати специфічні риси та регіональні особливості роботи самоуправ. Інститут самоуправління як на Волині, так і в цілому у Другій Речі Посполитій мав своєрідний характер. Самоуправи з метою забезпечення найнеобхідніших потреб населення краю були покликані виконувати широке коло завдань. При цьому, як виборні інституції, вони зобов'язані були враховувати громадську думку. З другого боку, ціла низка законів, приписів, розпоряджень державної адміністрації обмежували незалежність самоуправ, ставила їх у залежність від урядової політики Польщі.

Позбавлені законодавством можливості серйозного впливу на політичне життя краю самоуправи все ж вирішували найактуальніші соціально-економічні проблеми. Підтримка сільського господарства і промисловості, ремесла і торгівлі, широкомасштабне міське будівництво і спорудження мережі доріг — ось далеко не повний перелік тих завдань, котрі ставили перед собою й виконували самоврядні інституції з метою економічного піднесення регіону.

Розкрито особливості фінансування роботи органів місцевого самоврядування на Волині в умовах польської державності міжвоєнного періоду. Висвітлено основні джерела прибутків самоуправ, проаналізовано правові засади їхньої фінансової діяльності, а також особливості, здобутки і прорахунки податкової та інвестиційної політики самоврядних установ.

Ключові слова: місцеве самоврядування, Друга Річ Посполита, економічна криза, інвестиційна діяльність, податкова політика.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 25.

Martynyuk Y. M.
Ph. D. in History, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Humanities, Social Security and Law,
Lutsk National Technical University, Ukraine;
e-mail: mart.sn@ukr.net

Visyn V. V.
Doctor of History, Associate Professor,
Professor of the Department of Humanities, Social Security and Law,
Lutsk National Technical University, Ukraine;
e-mail: visynvv@gmail.com

FINANCIAL ACTIVITY OF THE LOCAL SELF-GOVERNMENT ORGANS IN VOLYN: HISTORICAL AND LEGAL REVIEW

Abstract. Studies of the formation and operation in Volyn in the interwar period, caused self-government institute a number of reasons. Local self-government played an important role in the Volyn province. In each district, commune and village community land worked elected bodies, which were designed to perform the relevant tasks in the field of economic, social, political and cultural life of the region. Placed of the local self-government significant achievements and accumulated valuable experience in have not lost their importance in our time.

Purpose using unpublished sources, domestic and foreign publishing documents and materials, the author set out to give objective and complete picture of the activity of urban and territorial governments in Volyn in the interwar period, show specific features and regional features. The local self-government institute in Volyn, and in general in the Second Polish Republic had a peculiar character. He to provide the most basic needs of the population of the region designed to perform a wide range of tasks. However, as the elected institutions, they were obliged to take into account public opinion. On the other hand, a number of laws, regulations, orders administration limited independence, making them dependent on government policy in Poland.

Deprived of law, that serious influence on political life, the local self-governing bodies yet solved the most pressing social and economic problems. Support for agriculture and industry, crafts and trade, large-scale urban construction and the construction of road network — this is not an exhaustive list of the tasks that set themselves and perform self-governing institutions to economic growth in the region.

The article reveals the peculiarities of financing of the work of local self-government bodies in Volyn under the conditions of the Polish state of the interwar period. The main sources of self-government profits are highlighted, legal principles of their financial activity are analyzed, as well as features, achievements and miscalculations of the tax policy of self-governing institutions.

Keywords: local self-government, Second Polish Republic, economic crisis, investment activity, tax policy.

JEL Classification H7, R5

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 25.

Мартынюк Я. Н.
кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры гуманитарных наук, социального обеспечения и права,
Луцкий национальный технический университет, Украина;
e-mail: mart.sn@ukr.net
Висын В. В.
доктор исторических наук, доцент,
профессор кафедры гуманитарных наук , социального обеспечения и права,
Луцкий национальный технический университет, Украина;
e-mail: visynvv@gmail.com

ФИНАНСОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ НА ВОЛЫНИ: ИСТОРИЧЕСКИ-ПРАВОВОЙ ОБЗОР

Аннотация. Изучение проблемы становления и функционирования на Волыни института самоуправления вызвано целым рядом причин. Местное самоуправление играло важную роль в жизни Волынского воеводства. В каждом уезде, гмине и сельской общине

края существовали выборные органы, которые были призваны выполнять соответствующие задачи в хозяйственной, общественно-политической и культурной жизни региона. Кроме чисто научного интереса, актуальность проблемы обусловлена также практическими потребностями сегодняшнего дня. Приобретенный ценный опыт самоуправления не утратил своего значения и в наше время.

Раскрыты особенности финансирования работы органов местного самоуправления на Волыни в условиях польской государственности. Освещены основные источники доходов самоуправлений, проанализированы правовые основы их финансовой деятельности, а также особенности, достижения и просчеты налогово-инвестиционной политики.

Ключевые слова: местное самоуправление, Вторая Речь Посполитая, экономический кризис, инвестиционная деятельность, налоговая политика.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библ.: 25.

Вступ. Територіальне самоврядування позбавлене можливості серйозного впливу на політичне життя суспільства, тому основну роль воно покликане відігравати у його господарчій та соціальній сферах. Як свідчить досвід волинського інституту самоуправління міжвоєнного періоду, ефективна його діяльність можлива лише завдяки державним інвестиціям та кредитам. Політичний хаос, гіперінфляція, неурегульовані людські і майнові стосунки доводили, що без планової інвестиційної діяльності відбудова знищеного війною господарства неможлива. Фінансова та інвестиційна політика польської держави на Волині розпочалась ще в 1924 р. Проте глибока економічна криза кінця 1920-х рр. негативно відбилась на виконанні самоуправами запланованої програми праці.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Найбільший внесок у вивчення окремих питань, пов'язаних із фінансовою діяльністю інституту самоврядування у Другій Речі Посполитій зробили польські вчені — історики та правознавці. У сучасній польській історіографії є низка публікацій, присвячених висвітленню специфіки міського та територіального самоврядування на Волині у міжвоєнний період [1—7]. Незважаючи на наявність цих праць, у вітчизняній історіографії досі немає спеціальних комплексних досліджень, у яких би розглядались питання фінансового забезпечення роботи самоврядних установ.

Мета статті — проаналізувати основні напрями і форми діяльності самоврядних інституцій, засади їх фінансової та податкової політики, а також шляхи та методи здійснення урядового контролю за ними.

Результати дослідження. Жодна ділянка суспільного життя під час економічної кризи кінця 1920-х рр. не втратила стільки можливостей для свого розвитку, як територіальне самоуправління. Про це яскраво свідчить порівняння бюджетів волинських повітових союзів самоврядування періоду кризи із бюджетами другої половини 1930-х рр. [8, с. 27]. У міру поглиблення кризи розмір прибутків самоуправ набував сталої тенденції до зменшення. Ситуація погіршилась ще й тому, що в той важкий час державна влада покладала на самоврядування низку нових обов'язків, що призводило до значних витрат.

Особливості фінансування самоуправ та перелік можливих джерел їх доходів було чітко окреслено законодавством Другої Речі Посполитої. Наприклад, органи міського самоуправління мали право користуватися власним майном; міськими підприємствами, торгівельними монополіями; позиками; одноразовими прибутками від продажу частини міського майна тощо [9, с. 252]. Одним із джерел прибутків міського самоврядування було встановлення монополії самоуправ на купівлю та продаж деяких предметів торгівлі, за винятком тих, що становили монополію держави. Міста також мали право отримувати позики на покриття «надзвичайних потреб, спричинених війною чи стихійним лихом», а також для інвестування у міське господарство. Такого роду позики були довгостроковими. На коротший термін міською радою брались позики з метою ліквідації тимчасової відсутності готівки в касі міста та для утворення оборотного капіталу [9, с. 253].

Окрім переліченого вище, законодавство надавало органам міського самоврядування право на стягнення різноманітних оплат та податків. Податки органи міського самоврядування могли стягувати у формі додатків до державних, а також у формі самостійних податків — безпосередніх та опосередкованих. Міські самоуправи самостійно визначали їх розміри та форми. Однак рішення міських рад щодо встановлення чи зміни оплат та податків (за винятком податку на торгівлю та промисли) вимагали дозволу державної адміністрації.

Повітові самоуправи, виконуючи покладені на них державною адміністрацією завдання, користувалися тими ж основними джерелами фінансування, що й органи міського та гмінного самоврядування, а саме: власним майном; прибутками з підприємств, які знаходились у їх підпорядкуванні; стягуваними з населення на користь самоврядування спеціальними оплатами, податками та повинностями; а також отримуваними від держави позиками та інвестиціями. На покриття надзвичайних потреб, зумовлених війною чи стихійним лихом, повітові союзи самоврядування могли отримувати довгострокові та короткострокові урядові позики.

Повітові союзи самоврядування, згідно із законодавством, також могли стягувати з населення податки. Наприклад, будинковий та земельний, дорожний та шинковий, торгівельний та ветеринарний. Окремо збирались податки за підписання угод, які торкались продажу лісу тощо [10, с. 382]. Розміри більшості податків визначались представниками державної влади (наприклад, земельний податок). Однак розміри окремих податків, наприклад, ветеринарного, який стягувався органами самоврядування і використовувався для створення і утримання санітарних та гігієнічних закладів, а також боротьби з епідеміями, визначались самоуправами самостійно. Затверджувалось це, як правило, відповідними рішеннями повітових сеймиків [11, арк. 43].

З метою впорядкування фінансів самоврядування і погодження цих фінансів з державною податковою системою, в дію було впроваджено відповідні законодавчі акти [12, арк. 46]. Згідно із ними, на користь самоуправ стягувались такі додатки до державних податків: звичайний додаток до державного ґрунтового податку (сплачувався органам самоврядування згідно із ст. 2 закону від 15 червня 1923 р. в сумі 100% половини державного податку); надзвичайний 40%-ий додаток до державного ґрунтового податку (ст.14 закону від 15 червня 1923 р.); податок на нерухомість (стягувався згідно із законом від 11 серпня 1923 р. у формі 25%-го додатку до державного податку на нерухомість); податок на промислові свідоцтва — у розмірі 30% ціни на промислові свідоцтва та реєстраційні картки (закон від 15 липня 1923 р.); додаток до промислового податку — становив 50% обороту будь-якого підприємства. При цьому на користь сільської гміни припадало 25% обороту підприємства (закон від 14 травня 1923 р. про промисловий податок); прибутковий податок згідно із законом «Про тимчасове врегулювання комунальних фінансів» (стягувався повітовими самоуправами в розмірі 30% державного прибуткового податку); так званий спиртовий податок згідно з ст.9 закону від 20 липня 1925 р. стягувався в розмірі 1 злотого на кожний літр спирту; податок на акцизні патенти, що сплачувався підприємствами, котрі виготовляли чи продавали спиртні напої (згідно із законом від 16 березня 1923 р. комунальний додаток до державного податку на акцизні патенти становив у першому випадку 100%, а на продаж алкогольних виробів — 200% державної оплати за патент); додаток до податку на спадщину та дарунки (становить 10% державного податку з тією ж назвою) [13, арк. 17].

Одночасно існували закріплені законодавством самостійні податки, які населення сплачувало органам самоврядування: податок на міські ґрунти — становив 1% їх оціночної вартості (ст. 4 закону «Про тимчасове врегулювання комунальних фінансів»); квартирний податок — стягувався в розмірі 25% чиншової вартості житла; податок на надлишок житлової площі (залежав від кількості проживаючих у квартирі осіб); податок на будівництво та ремонт доріг — становив головну частину доходів самоуправ. Він стягувався з платників ґрунтового, будинкового і промислового податків і залежав від розмірів останніх (закон від 10 грудня 1920 р.); податок на окремий вид товарів, які привозяться до певного

міста (розпорядження міністра внутрішніх справ від 4 лютого 1925 р.); податок на корисні копалини, у випадку їх існування на території органу самоврядування. Він не міг перевищувати 1% вартості мінералу (ст. 5 закону «Про тимчасове врегулювання комунальних фінансів»); податок на опротестовані векселі в розмірі 2% вексельної суми, стягуваний на користь тих гмін, у межах яких було представлено опротестований вексель [13, арк. 17].

Окрім цього, згадуваними вище законодавчими актами передбачались такі побори: готельний податок, податки на масові «забави і видовища», вивіски і рекламу, газове і електричне освітлення, полювання і утримування домашніх тварин, на транспортні засоби (автомобілі, карети, брички, верхових коней і т. п.). І це далеко не повний перелік податків, котрі збирались на користь органів самоврядування. Всього податковим законодавством передбачалось більше 28 комунальних оплат та повинностей [13, арк. 18]. До комунальних податків належали також і спеціальні доплати, котрі стягувались з метою покриття коштів, витрачених на створення та утримування закладів громадського призначення. Ці доплати сплачувались власниками нерухомості і промислово-торгівельних підприємств (ст. 31 закону «Про тимчасове врегулювання комунальних фінансів»). За несвоєчасну сплату податків та спеціальних оплат з боржників стягувався штраф у розмірі 1% заборгованості за кожний місяць.

Ґмінні самоуправи були зобов'язані надавати повітовим союзам самоврядування необхідні дані стосовно оподаткування, а також виконувати всі розпорядження повітових органів самоуправління, зафіксовані у затверджених податкових статутах. Окрім цього, гмінному самоврядуванню належала половина оплат від обороту нерухомості, зібраних на території сільської гміни відповідним повітовим союзом самоуправління. Ця оплата називалась гербовим збором і її розмір залежав від вартості нерухомості. На користь повіту сплачувалось 4% вартості, а 2% належали ґміні [14, с. 17].

Вирішальний голос стосовно податків, оплат та повинностей, сплачуваних на користь самоуправ, належав міністерству внутрішніх справ в узгодженні із міністерством фінансів. Саме вони затверджували всі податкові статути повітових союзів самоврядування. Оскільки ж міністерства при затвердженні комунальних податків керувалися власними інтересами, то в дійсності ухвали сеймиків стосувались лише тих самостійних податків, які могли розраховувати на дозвіл наглядової влади. Самостійність податкової політики повітових сеймиків була досить відносною тому, що вона по суті проводилась не самоуправами, а центральною державною адміністрацією.

Вищезгаданими законодавчими актами основні джерела фінансування органів самоуправління (особливо сеймиків та сільських гмін) ставились у залежність від державної податкової політики. Натомість передбачуваних законодавством коштів не вистачало на виконання найнеобхідніших завдань самоврядування, тих, які належали до категорії його обов'язків: на будівництво шкіл, на створення та утримання лікувальних закладів, притулків, на ремонт доріг, проведення самостійної підприємницької діяльності і т. д.

Отже, інфляція та швидкий ріст дорожнечі вимагали від працівників органів самоврядування підприємницької ініціативи, а фінансове законодавство «замкнуло» немало різних джерел доходів самоуправ. 31 грудня 1935 р. президент Речі Посполитої видав декрет про зменшення та скасування деяких комунальних податків, що стало ще одним відчутним ударом по фінансовому становищу самоуправ [8, с. 27]. Одночасно було зменшено тарифи деяких оплат, котрі стягувались на користь самоуправ (особливо міських), наприклад, за користування міськими торгами та бойнями, за перевезення залізницями вантажів; скасовано стоянкові та шлагбаумні оплати. Саме на підставі вищеназваного декрету було зменшено 50%-ий додаток до державного ґрунтового податку, котрий був одним із головних джерел прибутків повітових союзів самоврядування, зменшено надходження від промислового і квартирного податків, що, у свою чергу, призвело до скорочення розмірів бюджетів як повітових союзів самоврядування (наприклад, Луцький повіт у цей період втратив близько

120 тис. злотих), так і окремих міст воєводства (наприклад, в Олиці прибутки в 1933—1934 рр. становили 67696 злотих, а в 1935—1936 рр. — вже 50585 злотих) [15, арк.5].

Значно полегшило складне фінансове становище волинського самоврядування те, що у 1935—1936 рр. зростає потік урядових інвестиційних вкладів для господарського та культурного піднесення краю. Як правило, вони здійснювались у формі кредитів, котрі виділяла держава самоврядним інституціям. Дуже швидко зростала сума вкладів: від 4 млн. злотих на початку 30-х рр. до 7 млн. в 1936 р. і 12 млн. злотих в 1937 р. [16, s. 36].

У грудні 1938 р. волинський воєвода, у зв'язку із початком затвердження самоуправами бюджетів, видає розпорядження органам територіального самоврядування приступити до вдосконалення інвестиційних планів, ухвалених у попередній період та до їх продовження на наступні п'ять років, починаючи з 1939—1940 бюджетного року [17, с.2]. Однак початок Другої світової війни перешкодив їх реалізації.

Одночасно із державною в 1930-х рр. знову пожвавлюється інвестиційна діяльність самих органів самоуправління. У 1935/1936 бюджетному році сума загальних прибутків органів самоврядування Волинського воєводства становила 18,5 млн. злотих, а сума інвестиційних видатків при цьому досягла 16,4 млн. злотих [15, арк. 10]. Створений на основі загальнодержавного план інвестицій для Волині був розрахований на 4 роки та передбачав 228 млн. злотих капіталовкладень для господарського піднесення краю. В тому числі із місцевих бюджетів — лише 26 млн., а 202 млн. злотих кредитів воєводство передбачало отримати від держави, Фонду праці і т.п. Частка окремих галузей економіки краю, згідно із планом, була такою: засоби сполучення — 69%, сільське господарство — 11%, самоврядування та промисловість — 5% [18, с. 11].

Цифрові дані фінансових звітів самоуправ цього періоду свідчать також про ріст їх заборгованості державі, однак це не було негативним явищем, а одним із результатів широкомасштабної інвестиційної акції, котра активно проводилась самоврядуванням у 1930-х рр. Наприклад, у 1931—1932 рр. загальна сума його боргів становила 11434 злотих, а в 1935—1936 рр. — вже 14199 злотих. Особливо характерним це було для міських самоуправ (6201 злотих у 1931—1932 рр. і 9197 злотих у 1935—1936 рр.) [15, арк. 5]. Тому з метою поліпшення та впорядкування фінансового стану самоврядування спеціально створена при воєводському управлінні комісія опрацювала план замороження чи скасування їх боргових зобов'язань, реалізацію котрого було розраховано на 1935—1936 рр. Всього до кінця 1936 р. за пропозицією воєводської комісії та рішенням Центральної ощадно-боргової комісії у Варшаві цією кампанією на Волині було охоплено 5 повітових союзів самоврядування, три виділених з повітів міста, а також 23 сільські ґміни [15, арк. 10].

Для пожвавлення підприємницької діяльності самоуправ міністерство громадських робіт виділяло містам позички за посередництвом Банку крайового господарства. Велику роль відіграло введення в дію повітових ощадних кас. Наприклад, у 1930—1931 рр. вони значно допомогли при проведенні акції створення мережі зернових складів поблизу залізничних станцій (в Ковелі, Володимирі, Кременці, Дубно, Луцьку і Горохові), котрі полегшили населенню та державі організацію закупівлі і стандартизування зерна [19, арк.4]. Згідно із розпорядженням президента Другої Речі Посполитої від 13 квітня 1927 р. «Про комунальні ощадкаси», ці фінансові інституції організовувалися повітовими союзами самоврядування і діяли в межах затверджуваних ними статутів. Головним їх завданням було «заощадження коштів, а також надання населенню невеликих кредитів» [20, арк. 38]. Каси приймали вклади як від фізичних осіб та самоуправ, так і від громадських організацій. Їх організаційна структура передбачала існування ради каси як законодавчого органу та управління каси — виконавчого. Їх склад обирався на три роки серед осіб, котрі згідно з польським законодавством володіли виборчим правом до гмінних самоуправ. Обсяг діяльності ощадкас ілюструють такі цифри: станом на липень 1931 р. лише одна каса Ковельського повітового союзу самоврядування в селі Датин надала 283 позички на суму 33780 злотих. За 1930/1931 бюджетний рік на її рахунок було внесено 215099 злотих і

виплачено 63175 злотих. Загальний оборотний капітал датинської каси становив 1824365 злотих, ощадкаси в Маневичах цього ж повіту — 1181737 злотих [20, арк. 43].

Скасування, замороження і зменшення боргових зобов'язань органів самоврядування, надання їм позичок і кредитів — ці складові частини загальнодержавної політики підтримки інституту самоуправління — покликані були сприяти його економічному піднесенню, але одночасно обмежували можливості останнього, тому що основною умовою, за якою ця політика втілювалась в життя, була відмова самоуправ від самостійного інвестування власними засобами, тобто відмова від фінансової незалежності та самостійної підприємницької діяльності [15, арк. 4].

Незважаючи на важке фінансове становище волинського самоврядування, бюджети більшості повітових союзів до 1936 р. були бездефіцитними та збалансованими. Особливо помітним це стає при співставленні фінансових звітів самоуправ за 1932—1936 рр. з яких видно, що вже з 1933—1934 рр., повітові союзи самоврядування виявляють постійну тенденцію до бюджетної рівноваги між річними прибутками та витратами [21, арк.9].

Значну частину прибутків органів самоврядування поглинали витрати на утримання своїх працівників. Наприклад, у 1923 р. основне збільшення витрат Рівненського повітового сеймику припадає на оплату праці його членів — з 10,49% усього бюджету на початку року до 28,53% в кінці року. Одночасно кошти, які призначались для будівництва доріг, зменшились з 26,90% до 23,36%. Подібне становище спостерігалось і в інших сферах діяльності сеймику, таких як підтримка сільського господарства (з 4,35% до 1,69%), культури (з 2,8% до 0,48%), охорони здоров'я (з 21,28% до 21,59%), освіти (з 2,45% до 0,76% усього бюджету). Зросли лише витрати на будівництво притулків у Рівненському повіті з 9% до 14,99% [22, арк. 45]. У тому ж 1923 р. Дубнівським сеймиком було заплановано витрати на утримання працівників самоврядування — 35,36% усього бюджету, а витратилось 67,03%, Горохівським повітовим сеймиком відповідно — 14,93% і 53,99%, Ковельським сеймиком — 15,94% і 39,85% і Любомльським — 26% і 69% [12, арк. 45]. Отже, особливо великим був відсоток витрат на так звану «загальну адміністрацію», тобто на утримання штату працівників та помешкань самоуправ у сільських гмінах. У бюджетах самоуправ на 1928—1929 рр. їх сума щодо загальних витрат бюджету становила: Володимирський повіт — 59,5%; Горохівський повіт — 62,3%; Дубнівський повіт — 54,4%; Здолбунівський повіт — 50,0%; Ковельський повіт — 50,6%; Костопільський повіт— 64,3%; Кременецький повіт — 57,9%; Луцький повіт — 59,3%; Любомльський повіт — 60,0%; Рівненський повіт — 49,1% [23, арк. 3].

Такий значний відсоток витрат спонукав до пошуку можливостей скорочення кадрового апарату самоврядування і до проведення постійних ревізій штатів. У грудні 1923 р. Волинське воєводське управління видає спеціальне розпорядження щодо покращення фінансово-господарчого становища міських гмін [24, арк. 3]. Це розпорядження стосувалось усіх міст воєводства. Однак відчутного скорочення кадрового апарату органам самоврядування здійснити так і не вдалось. Сума бюджетів усіх міських самоуправ Волинського воєводства в 1933 р. становила 4830868 злотих, майже половина цих коштів (2122648 злотих) знаходилась у розпорядженні виділених міст. При цьому 29,2% усього бюджету становили видатки на оплату праці працівникам самоуправ. У відсотковому зіставленні бюджетних коштів вражають невеликі розміри кредитів, передбачених на підтримку промисловості та торгівлі, котрі для невиділених міст становили 0,5% і для виділених — 0,1%. На освіту припадало 13% для обох груп міст, на охорону здоров'я — 8% для виділених та невиділених міст, на мистецтво та культуру — відповідно 0,6% та 0,4% і на соціальну опіку — 14% та 7% [25, с. 1].

Висновки. Проте, незважаючи на досить важке фінансове становище, в якому опинилось волинське самоврядування з низки об'єктивних причин, а саме: глибока економічна криза кінця 1920-х рр., наростаюча інфляція, несприятлива для самоуправ податкова політика держави та невиправдано великі витрати на утримання штату працівників, не завадили органам територіального та міського самоврядування проводити на

Волині власну активну інвестиційну діяльність, здійснюючи капіталовкладення у ті галузі економіки та сфери культурно-освітнього життя регіону, котрі потребували їх фінансової підтримки. Це стосувалось сільського господарства і промисловості, ремесла і торгівлі, освіти і медицини, а також не в останню чергу, міського та шляхового будівництва.

Література

1. Łuczak B. Kształtowanie się samorządu terytorialnego / B. Łuczak // Dyrektor Szkolny. — 1995. — № 12. — S. 5—6.
2. Węgrzyn L. Związki międzykomunalne w II Rzeczypospolitej / L. Węgrzyn // Finansy Komunalne. — 1996.— № 6. — S. 83—86.
3. Siwerski A. Zakresy zadań realizowanych przez samorządy terytorialne w latach 1918—1990 / A. Siwerski // Zęszyt Naukowy Ekonomichny. — Z. 20. — 1994. — S. 45—53.
4. Nowicki H. Samorząd terytorialny w okresie Drugej Rzeczypospolitej na Kresach Wschodnich / H. Nowicki // Polska i Ukraina. — Toruń, 1997. — S. 455—472.
5. Ajnenkiel A. Polskie Konstytucje / A. Ajnenkiel. — Warszawa, 1982. — 234 s.
6. Łuczak A. Samorząd terytorialny w programach i działalności stronictw ludowych 1918—1939 / A. Łuczak. — Warszawa, 1973. — 145 s.
7. Szwed R. Polska Partia Socjalistyczna w wyborach samorz ądow terytorialnych w latach 1919—1939 / R. Szwed. — Częstochowa, 1993. — 133 s.
8. Znicz. — 1936. — № 2.
9. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich (D.U.Z.C.Z.W.). — 1919. — № 27. — Poz. 123.
10. Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego (D.U.W.W.). — 1921. — № 2. — Poz. 223.
11. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.). - Ф. 46. - Оп. 1. - Спр. 1844.
12. Держархів Волинської обл.. — Ф. 46. — Оп. 1. — Спр. 849.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). - Ф. 6. - Оп. 1. - Спр. 280.
14. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (D.U.R.P.). — 1922. — № 88. — Poz. 785.
15. Держархів Волинської обл. — Ф. 46. — Оп. 9-а. — Спр. 591.
16. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie 1921—1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. — Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, 1988. — 202 s.
17. Волинське слово. — 1938. — 4 грудня.
18. Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego (D.U.W.W.). — 1922. — № 1. — Poz. 166.
19. Держархів Волинської обл. — Ф. 46. — Оп. 1. — Спр. 1290.
20. Держархів Волинської обл. — Ф. 46. — Оп. 2. — Спр. 539.
21. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської області). — Ф. 30. — Оп. 18. — Спр. 1018.
22. Держархів Рівненської області. — Ф. 30. — Оп. 20. — Спр. 842.
23. Держархів Волинської обл. — Ф. 46. — Оп. 1. — Спр. 1176.
24. Держархів Волинської обл. — Ф. 36. — Оп. 3. — Спр. 41.
25. Українська Нива. — 1933. — 11 серпня.

Стаття рекомендована до друку 16.09.2019 *© Мартинюк Я. М., Вісин В. В.*

References

1. Luchak, B. (1995). Kształtowanie się samorządu terytorialnego [Development of local government]. *Dyrektor Szkolny — School director,* 12, 5—6 [in Polish].
2. Venhrzhyn, L. (1996). Związki międzykomunalne w II Rzeczypospolitej [Municipal association in the Second Polish Republic]. *Finansy Komunalne — Municipal Finances, 6*, 83—86 [in Polish].
3. Siverski, A. (1994). Zakresy zadań realizowanych przez samorządy terytorialne w latach 1918-1990 [Range of tasks carried out by local governments in the years 1918-1990]. *Zęszyt Naukowy Ekonomichny - Economic Science notebook, 20*, 45-53 [in Polish].
4. Novitski, H. (1997). Samorząd terytorialny w okresie Drugej Rzeczypospolitej na Kresach Wschodnich [Local government in the period of the Second Republic in the Eastern Borderlands]. *Polska i Ukraina — Poland and Ukraine,* 455—472 [in Polish].
5. Aynenkel', A. (1982). Polskie Konstytucje [Polish Constitutions]. Warsaw [in Polish].
6. Luchak, A. (1973). Samorząd terytorialny w programach i działalności stronictw ludowych 1918—1939 [Local government programs and activities of the national associations 1918—1939]. Warsaw [in Polish].
7. Shved, R. (1993). Polska Partia Socjalistyczna w wyborach samorządow terytorialnych w latach 1919—1939 [Polish Socialist Party in the elections of local governments in the years 1919—1939]. Chenstokhova [in Polish].
8. *Znicz — Light.* (1936). 2 [in Polish].
9. *Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich — Official Journal of the Board of Eastern Territories* (1919). 27 [in Polish].
10. *Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego — Official Journal of the Volyn region* (1921). 2 [in Polish].
11. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (Derzharkhiv Volynskoi obl.). [The State Archives of the Volyn Region (State Archives of the Volyn Region)]. F. 46. Op. 1. Spr. 1844. [Fund 46. Description 1. Case 1844]. Lutsk [in Ukrainian].
12. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 46. Op. 1. Spr. 849. [Fund 46. Description 1. Case 849]. Lutsk [in Ukrainian].
13. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy). [Central State Archive of Public Associations of Ukraine (CSACO of Ukraine)]. F. 6. Op. 1. Spr. 280. [Fund 6. Description 1. Case 280]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Official Gazette of the Republic of Polish] (1922). 88 [in Polish].
15. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 46. Op. 9-a. Spr. 591. [Fund 46. Description 9-a. Case 591]. Lutsk [in Ukrainian].

16. Mędrzecki, W. (1988). Województwo Wołyńskie 1921—1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych [Volyn region, 1921—1939. Elements of civilization, social and political changes]. Wroclaw [in Polish].

17. *Volynske slovo — Volyn word.* (1938, December 4). [in Ukrainian].

18. *Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego — Official Journal of the Volyn region* (1922). 1 [in Polish].

19. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 46. Op. 1. Spr. 1290. [Fund 46. Description 1. Case 1290]. Lutsk [in Ukrainian].

20. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 46. Op. 2. Spr. 539. [Fund 46. Description 2. Case 539]. Lutsk [in Ukrainian].

21. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoi oblasti (Derzharkhiv Rivnenskoi oblasti). [State archive of Rivne region (State Archives of Rivne region). F. 30. Op. 18. Spr. 1018. [Fund 30. Description 18. Case 1018]. Rivne [in Ukrainian].

22. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoi oblasti (Derzharkhiv Rivnenskoi oblasti). [State archive of Rivne region (State Archives of Rivne region). F. 30. Op. 20. Spr. 842. [Fund 30. Description 20. Case 842]. Rivne [in Ukrainian].

23. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 46. Op. 1. Spr. 1176. [Fund 46. Description 1. Case 1176]. Lutsk [in Ukrainian].

24. Derzharkhiv Volynskoi obl. [State Archives of the Volyn Region]. F. 36. Op. 3. Spr. 41. [Fund 36. Description 3. Case 41]. Lutsk [in Ukrainian].

25. *Ukrainska Nyva — Ukrainian Field.* (1933, August 11) [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 16.09.2019 *© Martynyuk Y. M., Visyn V. V.*